

TRIS

TJEJERS RÄTT I SAMHÄLLET

Till: Justitedepartementet

Uppsala, 2021-01-18

Ju.remissvar@regeringskansliet.se

med kopia till: ju.L5@regeringskansliet.se

Remissyttrande: Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57)

TRIS – tjejers rätt i samhället (TRIS) inkommer med remissvar avseende ovan rubricerad utredning enligt följande.

Sammanfattande slutsats: TRIS tillstyrker utredningens förslag om att införa ett särskilt hedersbrott.

TRIS instämmer i utredningens utgångspunkt, att hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett allvarligt och omfattande samhällsproblem. Det är således viktigt att samhället reagerar mot detta i form av att, bland annat genom införandet av straffrättsliga bestämmelser, sända ut signaler att sådana handlingar är fullständigt oacceptabla.

Trots att TRIS bedömer att vissa svårigheter kan föreligga för att få fällande domar av ett hedersbrott ska symbolvärdet av att införa ett sådant inte underskattas. Den normerande effekten det föreslagna brottet har är av signifikant betydelse, inte enbart gentemot förövare men även för målgruppen som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Därför delar TRIS utredningens slutsats att det finns ett behov av att införa denna brottstyp.

Att däremot bevisa att någon har utfört en gärning utifrån ett visst motiv är svårt med hänsyn till de beviskrav som gäller i svensk straffrätt. I och med att den föreslagna lydelsen är formulerad så att det för ansvar krävs att gärningspersonen har begått samtliga gärningar som omfattas av åtalet i syfte att bevara eller återupprätta heder behöver åklagaren styrka detta vid var och en av de påstådda gärningarna. Detta innebär då att det inte kan bli fråga om något annat uppsåt än avsiktssuppsåt, vilket kan leda till bevissvårigheter. Eventuella bevissvårigheter till trots är det av yttersta vikt att inte enbart låta bevisfrågor utgöra skäl att inte införa ett särskilt hedersbrott. Ett hedersbrott uppfyller ett viktigt och nödvändigt syfte. Straffskärpningsgrunden i 29 kap 2 § 10 brottsbalken är ett betydande framsteg som gjorts inom området men inte tillräckligt. Denna straffskärpningsgrund bör snarare ses som ett komplement till hedersbrottet och inte användas som ett skäl till att inte införa ett eget hedersbrott.

TRIS delar utredningens förslag att den nya brottstypen bör genomföras helt utan närståenderekvisit. Detta eftersom det inte är ovanligt att förövaren kan vara tex. en avlägsen släkting som kommit till Sverige, och som offret aldrig har träffat, i syfte att utföra brott här i landet eller att förövarna är familj till en tilltänkt partner till den utsatta personen.

TRIS

TJEJERS RÄTT I SAMHÄLLET

I syfte att uppnå en enhetligare rättstillämpning måste rättskedjan, och framförallt domstolarna, tillämpa begreppet/definitionen av heder på samma sätt för att kunna avgöra om en person handlat i syfte att bevara eller återupprätta någons heder. TRIS uppfattning är att invändningar i alltför stor utsträckning godtas av domstolarna från förövare om att deras handlandade inte har något med heder att göra, utan att det istället handlar om oroliga föräldrar som enbart har barnens bästa för ögonen. För att kunna uppnå enhetlighet krävs större medvetenhet och kunskap kring problematiken i allt från offentliga biträden till domarna. Särskilt viktigt är detta avseende personer i en redan utsatt ställning, exempelvis personer med intellektuell funktionsnedsättning eller HBTQ-personer. Utredningens förslag att rekvisitet heder ska definieras och tillämpas på motsvarande sätt som straffskärpningsgrunden är därför viktig.

TRIS är av uppfattningen att utredningen bör tillämpa samma språkliga formulering i bestämmelsen om hedersbrott som i straffskärpningsgrunden. Bestämmelsen om hedersbrott bör därför ändras från "i syfte att bevara eller återupprätta [...] heder" till "om ett motiv till brottet varit att bevara eller återupprätta [...] heder". Ändringen har kanske liten betydelse i praktiken men den av utredningen föreslagna lydelsen är mindre lämplig rent språkligt. Ett *syfte* kan uppnås rent objektivt medan ett *motiv* inte för tankarna till en sådan tolkning eller association av ordet.

Vidare bör bestämmelsen om hedersbrott rent språkligt istället utformas mer i likhet med det andra alternativet i SOU 2018:69, dvs. det bör av lagtexten framgå att det rör sig om en subjektiv föreställning om heder som gärningsmannen har, och att det är en syn som majoritetssamhället inte delar. TRIS menar att den av utredningen föreslagna lydelsen kan leda tanken till detta, även om det inte är syftet. Det bör därför tydliggöras i lagtexten att bestämmelsen avser en subjektiv föreställning och inte ett objektivt uppnåbart mål. Genom dessa språkliga ändringar av ordalydelsen ges ytterligare vikt till signalvärdet. På så vis klargörs att det är rör sig om gärningsmannens subjektiva uppfattning, som står i tvär kontrast till lagstiftarens syn på frågan.

Därtill bör lagtexten formuleras på så vis att det nödvändigtvis inte behöver vara fråga om enbart *en* persons, familjs, släkts eller annans liknande grupps heder som ska bevaras eller återupprättas. Lagtexten bör istället formuleras så att den kan träffa *en eller flera* personers, familjers eller släkters heder. Exempel: en kvinna är mot sin vilja förlovad med en man, person A. Kvinnan inleder frivilligt en relation med en annan man, person B. Kvinnans familj kan då begå hedersbrott dels för att återupprätta sin egen familjs heder, dels för att återupprätta hedern till familjen som person A tillhör. Detta eftersom det förekommer att samma handlingar utförs i syfte att återupprätta hedern i två familjer eller släkter.

TRIS noterar även, och har samtidigt förståelse för, svårigheten med medverkansläran, särskilt i fall av hedersförtryck och våld. Viktiga närbesläktade frågor som underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott är ett relativt omfattande problem inom detta område. Det kan exempelvis röra sig om mödrar, som agerar mer eller mindre passiva *bystanders*, men att allvarlig brottslighet utförs med deras goda minne. Frågan är om sådana personer i dessa fall kan anses vara gärningsmän i straffrättslig mening för underlåtenhet att agera och skydda sitt barn. TRIS skulle gärna vilja se att även sådana personer i juridisk mening skulle anses vara gärningsmän avseende föreslaget hedersbrott.

TRIS

TJEJERS RÄTT I SAMHÄLLET

TRIS kan därtill konstatera att det inte är ovanligt att det inom en familj som lever i en hederskontext kan förekomma flera olika brottsoffer, tex syskon som var och en utsätts för en misshandel eller annan kränkande behandling av en gärningsman. Sådana fall faller utanför tillämpningsområdet för det föreslagna hedersbrottet (istället kan straffskärpningsgrunden tillämpas). Trots att det vore önskvärt att även sådana fall anses utgöra hedersbrott blir det, på grund av den av utredningen valda konstruktionen, bestämmelsen inte tillämplig i förevarande situation.

En annan komplicerad aspekt är vem som är att anse som brottsoffer eller inte (eller enbart som vittne). Om tex. ett yngre syskon bevittnar våld och förtryck mot äldre syskon i avskräckande och "uppfostande" syfte för att statuera exempel om barnen inte fogar sig efter familjens normer. TRIS är av uppfattningen att även detta yngre syskon ska anses vara målsägande och att det vore önskvärt att hedersbrottet kunnat aktualiseras.

Ytterligare en brist som följer av att utredningen valt att konstruera hedersbrottet i enlighet med principerna för fridskränkingsbrottet är att s.k. ekonomiskt våld inte beaktas inom ramen för hedersbrottet. Detta innebär att en del av den hederskontext som den utsatta lever i inte erkänns på samma sätt. Utifrån TRIS erfarenhet utsätts personer som lever i en hederskontext inte sällan för ekonomiskt våld. Det kan innebära framtagna pengar, bankkort, mobiltelefoner, att förövare upptar lån i offrens namn och genom tvång eller förfalskning av namnunderskrift ådrar offret stora skulder. Förövaren försätter den utsatta i en svår ekonomisk situation som sedan hänger kvar långt efter att de fysiska såren har läkt. Det ekonomiska våldet skapar dåliga förutsättningar för ett självvalt liv där skulderna påverkar en stor del av vardagen. Detta leder till ytterligare försvårande möjligheter för den utsatta att bryta upp och starta ett liv fritt från hedersförtryck och våld. En aspekt av utsattheten förloras alltså när dessa kontrollmekanismer inte beaktas inom ramen för hedersbrottet.

Avslutningsvis tillstyrker TRIS utredningens förslag avseende preskription och slopat krav på dubbel straffbarhet. En annan fråga som till synes har legat utanför utredningens uppdrag är frågan om påföljd och särskilt tillämpning av utvisning av den dömde vid fällande dom. Hedersrelaterad brottslighet måste bemötas med bestämda åtgärder av samhället och utvisning bör som regel tillämpas vid hedersbrott eftersom hotbilden eller hedersvåldet ofta inte upphör när den dömde släpps ur fängelse, tvärtom kan den hotbilden snarare öka för den utsatta. TRIS noterar att denna fråga istället ligger inom ramen för en annan pågående utredning (dir. 2020:44).

Talin Davidian

Ordförande

Chia Mohtadi

Föreningsjurist